28.9.2016 EOAK/3616/2016

Eduskunta, Lakivaliokunta

Viite: HE 93/2016 vp hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 34 a luvun, pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muuttamisesta

Lausunto

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa otsikkoasiassa 28.9.2016 pidettävään kokoukseen.

Esitän lausuntonani kunnioittavasti seuraavan.

Todettakoon, että eduskunnan oikeusasiamies on päättänyt jättää lausunnon antamatta asian aikaisemmissa käsittelyvaiheissa eli oikeusministeriön 22.5.2015 päivätystä arviomuistiosta (OMML 51/2015) ja hallituksen esitysluonnoksesta (OMML 13/2016).

Hallituksen esityksestä ei nähdäkseni nouse esille seikkoja, joista olisi huomautettavaa laillisuusvalvonnallisesti. Ehdotetussa kriminalisoinnissa (matkustaminen terrorismirikoksen tekemistä varten) on kyse YK:n turvallisuusneuvoston oikeudellisesti sitovaan päätöslauselmaan liittyvän kriminalisointivelvollisuuden täytäntöönpanosta. Käsitykseni mukaan velvoite täytetään hallituksen esityksellä asianmukaisesti.

Pidän ehdotusta laajentaa salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen käyttöala kattamaan matkustaminen terrorismirikoksen tekemistä varten asianmukaisesti perusteltuna. Ehdotus on linjassa viimeisimmän terrorismirikoksia koskevan perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 26/2014 vp) kanssa. Tuolloin hyväksyttiin lainsäädäntöratkaisu, jossa mahdollisuus käyttää muitakin kuin enimmäisrangaistuksesta seuraavia salaisia tiedonhankintakeinoja ja salaisia pakkokeinoja kytkettiin siihen, että teon vakavuus edellyttää vankeusrangaistusta.

Osana poliisi- ja pakkokeinolain mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja ja salaisia pakkokeinoja nyt ehdotettavaksi tulevien toimivaltuuslaajennusten käyttö tulisi oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnan ja sisäministeriön oikeusasiamiehelle annettavan vuosiraportoinnin piiriin.

Ainoa oikeudellinen huomioni hallituksen esityksessä ei liity nyt varsinaisesti ehdotettavaan uuteen sääntelyyn, vaan hallituksen esityksen sivuilla 41–41 olevaan taustoittavaan pidättämistä ja vangitsemista koskevaan perustelutekstiin (korostus lisätty):

> ”Rikoslain 34 a luvun uuden 5 b §:n rangaistussäännöksen säätäminen tarkoittaisi sitä, että sen mukaista matkustamista yrittävä voitaisiin pidättää, vangita ja määrätä matkustuskieltoon pakkokeinolain 2 luvun 5 ja 11 §:ssä sekä 5 luvun 1 §:ssä säädetyin edellytyksin. *Pidättäminen ja vangitseminen pääsääntöisesti tapahtuvat sillä perusteella, että henkilöä todennäköisin syin epäillään rikoksesta, ja matkustuskieltoon määrääminen tapahtuu aina todennäköisten syiden perusteella*. Aikaisemmin todetun mukaisesti matkustamisrikoksen enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta.”

Perusteluteksti on asiallisesti paikkansa pitävä. Haluan tässä yhteydessä kuitenkin saattaa lakivaliokunnan tietoon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) suuren jaoston tuoreen *Buzadji v. Moldova* -tuomion (5.7.2016). Sillä saattaa olla seurannaisvaikutuksia vangitsemista koskevaan sääntelyyn tai ainakin oikeuskäytäntöön myös Suomessa.

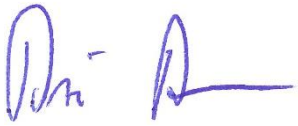
EIT muutti ratkaisulla aikaisempaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen c-kohtaa koskevaa linjaustaan. Edeltävässä oikeuskäytännössään – jonka mukaisesti voimassa olevat pidättämistä ja vangitsemista koskevat pakkokeinolain säännökset on säädetty – EIT on hyväksynyt, että vapaudenriiston ensi vaiheessa eli siinä vaiheessa, kun vangitsemisvaatimusta käsitellään ensimmäistä kertaa tuomioistuimessa, vapaudenriisto voi perustua pelkästään rikosepäilyn olemassaoloon. Aikaisemman linjauksen mukaan yksilöityjä perusteita vapaudenriistolle (kuten selvitystä karkaamis- tai sotkemisvaarasta tms.) tulee esittää tai vaatia vasta "tietyn ajan kuluttua" ("after a certain lapse of time") päätettäessä vapaudenriiston jatkamisesta.

Heinäkuussa 2016 EIT:n suuri jaosto luopui yksimielisesti mainitusta epämääräisenä pitämästään ajallisesta erottelusta, ja edellytti riittäviä ja perusteltuja perusteita vapaudenriistolle jo asiaa ensimmäistä kertaa tuomioistuimessa käsiteltäessä (ks. tuomion kohdat 92–102).

Uudesta linjauksesta käsitykseni mukaan seuraa, että pelkkä rikosepäily itsessään ei enää riitä pidätysajan jälkeen vapaudenriiston perusteeksi missään tilanteessa. Tuomioistuinkontrollissa olisi näin ollen

varmistuttava jo heti alusta lähtien siitä, että 5 artiklan 3 kappaleen c-kohdan kaikki edellytykset täyttyvät joka suhteessa.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, voimassa olevan pakkokeinolain 2 luvun 5 ja 11 §:n mukaan vangitseminen on mahdollista pelkän rikosepäilyn perusteella: todennäköiset syyt riittävän vakavien rikosten kohdalla (rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta). EIT:n uusi linjaus herättää yleisemmän kysymyksen siitä, tulisiko vangitsemisen edellytyksiä muuttaa vastaamaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen uutta, tiukentunutta linjausta.

Pasi Pölönen
Esittelijäneuvos